

Sosiaali-, terveys- ja pelastustoimialan yksiköt

VAMMAISPALVELULAIN MUKAINEN TUETTU PÄÄTÖKSENTEKO

Voimassa	7.7.2025 – 6.7.2035
Luokka	Ydintoiminnot
Asiasanat	Tuettu päätöksenteko, vammaispalvelulaki, tukihenkilö
Diaarinumero	HEL 2025-010213
Säädökset	Vammaispalvelulaki (675/2023); laki holhoustoimesta (442/1999); laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista (734/1992); laki sosiaali- ja terveydenhuollon valvonnasta (741/2023); laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä (703/2023) ja YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista

SISÄLLYS

1 YLEISTÄ.....	2
2 TUETTU PÄÄTÖKSENTEKO	2
3 TUETUN PÄÄTÖKSENTEON TOTEUTTAMINEN	4

1 YLEISTÄ

Pysyväisohje käsittelee vammaispalvelulain (675/2023) mukaista tuettua päätöksentekoa. Vammaisella henkilöllä on oikeus saada erillisenä palveluna toteutettavaa tuettua päätöksentekoa, jos hän tarvitsee tukea voidakseen tehdä omaa elämänsä koskevia merkittäviä, muita kuin jokapäiväiseen elämään kuuluvia päätöksiä. Pysyväisohje on uusi.

Pysyväisohje on tehty vastaamaan 1.1.2025 voimaan tullutta vammaispalvelulakia. Pysyväisohje Vammaispalvelulain soveltaminen sosiaalityössä PYSY155 liittyy kaikkiin vammaispalveluissa sovellettaviin vammaispalvelulakia käsitteleviin pysyväisohjeisiin. Siinä on kuvattu muun muassa vammaispalvelulain tarkoitus, lain soveltamisala, suhde muuhun lainsäädäntöön, vammaisen henkilön määritelmä, palvelutarpeen arviointi sekä asiakassuunnitelma.

2 TUETTU PÄÄTÖKSENTEKO

YK:n vammaissopimuksen 12 artikla edellyttää, että vammaisen henkilö voi saada oikeustoimikelpoisuutta käyttäessään tarvitsemansa tuen. Tätä tukea kutsutaan tuetuksi päätöksenteoksi (Hallituksen esitys eduskunnalle vammaispalvelulaiksi ja siihen liittyviksi laeiksi, HE 191/2022 vp, jatkossa HE 191/2022, s.260). Vammaisella henkilöllä on oikeus saada erillisenä palveluna toteutettavaa tuettua päätöksentekoa, jos hän tarvitsee tukea voidakseen tehdä omaa elämänsä koskevia merkittäviä, muita kuin jokapäiväiseen elämään kuuluvia päätöksiä (vammaispalvelulaki 675/2023, jatkossa VPL, 14 § 1 momentti). Tilanteita, joihin voi liittyä merkittävää päätöksentekoa, voivat

olla esimerkiksi elämän suuret taitekohdat, suuret muutokset perheessä taikka muutto pois lapsuudenkodista tai toiselle paikkakunnalle. Tilanteen merkittävyyttä on arvioitava yhdessä vammaisen henkilön kanssa vammaisen henkilön näkökulmasta. (HE 191/2022, s. 197.)

Vammaisen henkilön oma näkemys tulee ottaa huomioon päätöksen merkittävyyttä arvioitaessa. Muissa kuin merkittävissä päätöksentekotilanteissa vammaisen henkilön päätöksentekoa tuetaan hänen yksilöllisen tarpeensa mukaan osana vammaispalvelulain perusteella järjestettäviä palveluita silloin, kun se soveltuu palvelun luonteeseen (VPL 14 § 1 momentti). Pieniin, arkisiin päätöksiin ei ole oikeutta saada erillistä tuetun päätöksenteon palvelua (HE 191/2022, s. 260). Vammaispalvelujen käsikirjan (THL) mukaan päätöksenteon tukeminen osana palveluja on tärkeä osa hyvää vuorovaikutusta ja laadukasta palvelua, joka osaltaan edistää vammaisen henkilön itsemääräämisoikeuden toteutumista arjessa.

Tuetun päätöksenteon tarkoitus on tukea vammaista henkilöä päätöksenteossa siten, että hän voi tehdä ja toteuttaa itse omaa elämäänsä koskevia päätöksiä. Tuettu päätöksenteko sisältää päätöksentekoprosessissa tarvittavan tuen tiedon hankkimisessa, asioiden ymmärtämisessä, päätös- tai toimintavaihtoehtojen ja niiden vaikutusten arvioimisessa, oman mielipiteen muodostamisessa ja ilmaisemisessa, päätösten tekemisessä ja toteuttamisessa sekä muissa vastaavissa toiminnoissa. (VPL 14 § 2 ja 3 momentti.) Edellä mainittu koskee sekä erillisenä palveluna että osana muita palveluita toteutettavaa tuettua päätöksentekoa.

Tuettua päätöksentekoa antavaa henkilöä kutsutaan tukihenkilöksi. Tukihenkilö ei saa ottaa kantaa asioihin tai päättää asioita vammaisen henkilön puolesta. (VPL 14 § 3 momentti.) Tukihenkilön tulee olla riippumaton suhteessa päätöksenteon kohteena olevaan asiaan ja tuettuun päätöksentekoon kuuluu vammaisen henkilön oikeus tehdä myös objektiivisesti katsottuna huonoja päätöksiä (HE 191/2022, 198–199). Jos vammaisen henkilö on kykenemätön valvomaan etuaan taikka huolehtimaan itseään tai varallisuuttaan koskevista asioista, jotka eivät muuten tule asianmukaisesti hoidettua, hänelle on haettava holhoustoimesta annetussa laissa (442/1999) tarkoitettu edunvalvoja (VPL 14 § 4 momentti). Toisin kuin tuetussa päätöksenteossa, edunvalvojan tehtävänä on huolehtia, että vammaisen henkilön etu toteutuu. Edunvalvojan toimivalta on rinnakkainen vammaisen henkilön kanssa. (HE 191/2022, s.198.)

Tuettu päätöksenteko on vammaisen henkilön vapaaehtoisuuteen perustuva palvelu, jonka järjestämisvastuu on hyvinvointialueella. Hyvinvointialueen järjestämisvastuuseen kuuluu valvoa, että sen järjestämät palvelut toteutetaan asianmukaisesti. (HE 191/2022, s.198, laki sosiaali- ja terveydenhuollon valvonnasta 741/2023 23 §.)

3 TUETUN PÄÄTÖKSENTEON TOTEUTTAMINEN

Tuetun päätöksenteon tarve on arvioitava yhdessä vammaisen henkilön ja tarvittaessa hänen läheistensä kanssa sekä kirjattava asiakassuunnitelmaan (VPL 15 § 1 momentti). Tämä koskee sekä erillisenä palveluna että osana muita palveluita toteutettavaa tuettua päätöksentekoa. Erillisenä palveluna toteutettavan tuetun päätöksenteon sisältö, määrä ja toteutustapa on kirjattava päätökseen ottaen huomioon vammaisen henkilön asiakassuunnitelmaan kirjatut yksilölliset tarpeet ja oma näkemys tarvittavasta tuesta (VPL 15 § 1 momentti.)

Päätöksen tuetusta päätöksenteosta tekee Helsingin vammaispalveluissa vammaisten sosiaalityön virkasuhteessa oleva sosiaalityöntekijä tai sosiaaliohjaaja. Tuettua päätöksentekoa on annettava tarvittaessa joustavasti koko päätöksentekoprosessin ajan. Suunnittelussa on otettava huomioon, että vaihtoehtoisten kommunikointikeinojen tai tulkin käyttöön on varattava enemmän aikaa. Tarvittavan tuetun päätöksenteon määrään vaikuttaa se elämäntilanne, johon tuettua päätöksentekoa haetaan. (HE 191/2022 vp, s. 198–199.)

Asiakkaan palvelukokonaisuudesta vastaavan sosiaalihuollon ammattihenkilön on varmistettava, että tukihenkilö ymmärtää tuetun päätöksenteon tarkoituksen, hänellä on vammaisen henkilön yksilöllisiin tarpeisiin nähden riittävä osaaminen ja että hän on riippumaton suhteessa päätöksenteon kohteena olevaan asiaan. Vammaisen henkilön on mahdollisuuksien mukaan voitava osallistua tukihenkilön valintaan. (VPL 15 § 2 momentti.)

Helsingin vammaispalveluissa tuettu päätöksenteko tuotetaan omana palvelutuotantona. Tuettua päätöksentekoa haetaan vammaisten sosiaalityöstä. Tuettuun päätöksentekoon sisältyvä apu ja tuki on asiakkaalle maksutonta (laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista 734/1992, 4 § 5 kohta).

Vammaispalvelulain 28 §:n mukaan vammaisella henkilöllä on oikeus saada tarvitsemansa kohtuullinen liikkumisen tuki, jos hänellä on erityisiä vaikeuksia liikkumisessa eikä hän pysty itsenäisesti käyttämään julkista joukkoliikennettä ilman kohtuuttoman suuria vaikeuksia. Liikkumisen tukea on tarvittaessa järjestettävä tuetun päätöksenteon matkoihin ja siitä tulee vammaispalvelulain mukaan tehdä päätös, johon kirjataan liikkumisen tuen toteuttamistapa, määrä ja alueellinen laajuus. Vammaisella henkilöllä on oikeus saada vammaispalvelulain mukaista liikkumisen tukea tuetun päätöksenteon matkoihin välttämättä tarvitsemansa määrä (VPL 30 § 1 momentti).

Liikkumisen tuesta perittävästä asiakasmaksusta säädetään 1.1.2025 alkaen asiakasmaksulain 7 f §:ssä. Säännöksen mukaan kuljetuspalveluna järjestettävästä liikkumisen tuesta voidaan periä asiakkaalta enintään julkisen liikenteen maksua

vastaava maksu tai muu siihen verrattava kohtuullinen maksu. Maksun perimiseen tulee soveltaa myös asiakasmaksulain 11 §:ää, jonka mukaan sosiaalihuollon palveluista määrätty maksu ja terveydenhuollon palveluista henkilön maksukyvyn mukaan määrätty maksu on jätettävä perimättä tai sitä on alennettava siltä osin kuin maksun periminen vaarantaa henkilön tai perheen toimeentulon edellytyksiä tai henkilön lakisääteisen elatusvelvollisuuden toteuttamista.

Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annetun lain (703/2023) 17 §:n mukaan sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilön ja palvelun antamiseen osallistuvan avustavan henkilön tulee kirjata asiakasasiakirjoihin asiakkaan palvelun järjestämisen, suunnittelun, toteuttamisen, seurannan ja valvonnan turvaamiseksi tarpeelliset ja riittävät tiedot. Tarpeellisten tietojen laajuus ja tarkkuus voivat vaihdella tilanteen mukaisesti. (HE 246/2022, s. 79.)

Kun asiakkaalle on myönnetty tuetun päätöksenteon palvelua, työntekijä kirjaa asiakastietojärjestelmään yhdessä asiakkaan kanssa muun muassa: asiakkaan päätöksentekoa koskevat asiat, yhdessä läpi käydyt vaihtoehdot, esille tuodut näkökannat ja sen onko asiakkaalla tarvetta uudelle tapaamiselle tai ehdottaako työntekijä uutta tapaamista. Kirjausten tulee olla riittävän yksityiskohtaisia ja kattavia, jotta niiden perusteella voidaan arvioida, onko asiakas saanut asianmukaisen tuen päätöksentekoa varten. Huolellinen ja riittävä kirjaaminen on tärkeää sekä asiakkaan että työntekijän oikeusturvan kannalta. Asiaan vaikuttamattomia, tarpeettomia tietoja ei kuitenkaan tule kirjata.

LISÄTIEDOT

Vammaispalvelujen päällikkö

Vammaisten sosiaalityön päällikkö

Vammaisten sosiaalityön päällikkö

Toiminnansuunnittelija

ALLEKIRJOITUS

toimialajohtaja

sosiaali-, terveys- ja pelastustoimiala perhe- ja sosiaalipalvelujen johtaja